

divljenje nikad ne izos taje

bojan jovanović

U kulturi koja se ne može podičiti relevantnim sistemom vrednosnih kriterijuma ne bi trebalo previše ozbiljno shvatiti činjenicu da je i stogodišnjica rođenja Bronislava Malinovskog ostala nezabeležena. Zato i ovo podsećanje treba razumeti kao rezultat čiste slučajnosti. Međutim, kada je o ovoj vrsti vremensko-prostorne interakcije reč, onda danas možemo potpuno objektivno sagledati i slučajnost koja je izvršila presudan uticaj na životni i naučni razvoj Bronislava Malinovskog, jer njeno banalizovanje ili sudbinsko predimenzioniranje ne može umanjiti niti uvećati njen stvarni značaj. Naime, slučajnost se ovom prilikom vezuje za podatak da je nakon čitanja Frejzerove *Zlatne grane* tadašnji doktor fizike, pred kojim se tek otvarala perspektiva, odlučio da se potpuno posveti jednoj drugoj i sasvim različitoj naučnoj disciplini od one za koju se do tada pripremao. Ovakv »kopernikanski« obrt bio je presudan kako za samog Malinovskog, tako i za razvoj tada još uvek mlade antropološke nauke kojom je odlučio da se bavi.

U cilju započinjanja antropoloških studija Malinovski napušta rodnu Poljsku i odlazi u Englesku gde svoje naučne stavove oformljuje pod neposrednim uticajem istaknutih britanskih antropologa tog doba: Frejzera, Seligmana, Vestermarka i Riversa. Njegov prvi antropološki rad posvećen proučavanju porodičnih odnosa australskih domorodaca napisan je u duhu tadašnjih evolucionističkih pogleda. Međutim, tokom svojih terenskih istraživanja na Trobrijanskim ostrvima on dolazi do novih metodoloških i teorijskih principa, bitno različitih od tadašnjih evolucionističkih shvatanja. Njegov pristup je postao opšte prihvaćeni model terenskog istraživanja, a njegov naučni uticaj je postajao sve veći. Nakon publikovanja svog najvažnijeg dela »Argonauti Zapadnog Pacifika« 1922. godine, zasnovanog na neposrednom istraživanju trobrijanske tradicionalne kulture, Malinovski postaje profesor socijalne antropologije 1924. godine. Njegova predavanja i seminari ubrzo dobijaju ugled »najbolje antropološke škole tog vremena«. Dvogodišnji boravak na ostrvima melanežanskog arhipelaga omogućio je Malinovskom da prevaziđe metodološke ograničenosti evolucionističkih proučavanja uslovljene najpre nedovoljnom informisanošću tadašnjih antropologa. Ove ograničenosti autor *Argonauta* je prevazišao znanjem domorodačkog jezika koji ga je približio neposrednom realitetu proučavane kulture kroz konkretnost funkcionisanja njenih društvenih činioaca koji su u svakodnevnom životu dokazivali razlog svog postojanja. Implicitnost osnovnih funkcionalističkih zamisli sadržaja je upravo u njegovom iskustvu kulturnih činjenica koje svoj smisao dobijaju zavisno od mesta uloge u okviru totaliteta svih društvenih institucija u datoj kulturi. U okviru svojih funkcionalističkih postavki, izgrađenih u kritičkom odnosu prema dotadašnjim teorijama evolucionizmu, psihoanalizi i učenju Emila Dirkema, Malinovski je naročito naglašava pozitivnu ulogu društvenih pojava i njihov doprinos funkcionisanju datog sistema. Novi metodološki stavovi doprineli su da on bolje nego iko pre njega definiše osnovne antropološke pojmove i ukaže na značaj i ulogu magije, mita i jezika u životu i kulturi tradicionalnih zajednica.

Nastojeći da odgovori na pitanje o poreklu magije, Malinovski je isticao da ona nema porekla, jer nije ni proizvedena ni izmišljena, već da je od samog početka bila samo određeno svojstvo stvari i procesa prema kojima je čovek ispoljavao interesovanje, ali koje nije uspeo da podvrgne svojoj

racionalnoj kontroli. Verovanje u sopstvenu duhovnu moć predstavlja osnov magijske prakse prožete stvarnošću čovekovog neposrednog iskustva. Antipodna razumu, pa zato i nesamerljiva njegovim parametrima, magija je prvobitno lažna nauka ali prožeta realnošću čovekovih najskrivenijih emocija i želja. Kao način prevazilaženja slučajnosti, magija je nesumnjivo jedan od najznačajnijih i najjačih podstrekača čovekove vere u čudo i nemoguće. Usmerene prvenstveno na suzbijanje neobjašnjivih uticaja magijske radnje su, kako ističe Malinovski, uvek srazmerne stepenu opasnosti i neizvesnosti, pa se u tom smislu i može govoriti o magiji kao načinu dopunjavanja čovekovih racionalnih i svrsishodnih radnji zavisno od njegovog osećanja sopstvene nesigurnosti i nemoći. Magija je, dakle, svojevrsan odgovor na čovekovo osećanje beznađežnosti i bespomoćnosti u svetu na koji se drugačije i ne može uticati osim magijskim postupcima. Autor *Argonauta* je vrlo uspešno sagledao osobenu logiku magijskog mišljenja. Nesamerljiv racionalnim parametrima, magijski govor sugerira doživljaj kojim se potvrđuje verovanje u njegovu delotvornost. Opsednutost magijskim diskursom pretpostavlja i nalaže nepogrešivost prilikom izgovaranja i obavljanja magijskog rituala. Delotvornost pojedinih magijskih formula – bajalica zasnovana je zato na dubokom verovanju u njihovu efikasnost. Magijsko korišćenje ovih formula pruža čoveku samopouzdanje, pa se u tom smislu i ističe da bajalice postižu svoj cilj ne fizičkim, već prevashodno psihičkim sredstvima.

Uobličavanje magijskih doživljaja u mitsku priču ima za cilj, prema Malinovskom, da opravda postojanje magije i pruži model za oživljavanje navedenih dokaza u okviru mitske fabule. Mit kao neposredno iskustvo ističe iskonsku realnost prvobitnih događaja koji čine kulturni obrazac održavanja postojećeg socijalnog poretka, moralnog ponašanja i verovanja u moć magije.

Kritikujući poznatu teoriju o jeziku kao sredstvu za izražavanje i prenošenje misli i saznanja, Malinovski je na osnovu svojih neposrednih istraživanja ukazao na izvornu funkciju jezika kao medija akcije. Do ovih saznanja Malinovski je došao neposrednim posmatranjem kako jezičkog konteksta, tako i samog konteksta situacije. Otkrivajući u pragmatičkoj dimenziji jezika njegovu dominantnu izvornu funkciju i prvobitni oblik, on je otvorio mogućnost daljih istraživanja o jeziku kao paradigmatičke čovekove simboličke akcije, bitnoj za utemeljenje njegovog kulturnog identiteta.

Kontinuitet i jedinstvo relevantni za svako stvaralaštvo, mogu se, kada je u pitanju delo Bronislava Malinovskog, sagledati i kroz jedan od prelomnih momenata u njegovom naučnom radu. Naime, nakon publikovanja *Argonauta Zapadnog Pacifika* 1922. godine, Malinovski se sve više posvećuje istraživanju psiholoških problema u primitivnim društvima. Iako se još za vreme svog boravka na Trobrijanskim ostrvima upoznao sa osnovnim Freudovim postavkama, autor *Argonauta* je svoj stav prema učenju osnivača psihoanalize definisao tek u svojim potonjim radovima, objavljenim nakon 1922. godine. Stavljajući u sumnju postavku o univerzalnosti Edipovog kompleksa, on je na primeru matrilinarnog trobrijanske porodice dokazao univerzalnost čovekovih psihičkih mehanizama. Ispitivanjem korelacije između bioloških i društvenih činioaca, on je početnom modelu Edipovog kompleksa dao znatno uopšteniji i univerzalniji oblik. Preispitujući neke od karakterističnih momenata Edipovog kompleksa u kome se potiskuje želja za ocebistvom prvenstveno zbog incestuoznih veza sa majkom, Malinovski je otkrio u društvu sa matrilokalnom filijacijom primere potiskivanja želje za ubistvom ujaka, kao nosioca autoriteta u ovom društvu, zbog incestuoznih motivacija vezanih za sestru. U nastojanju da odredi specifičnost trobrijanskog društva, Malinovski nasuprot Edipovom kompleksu, karakterističnom za patrijarhalno društvo, postavlja tzv. matrilinarni kompleks kao sadržinsku osnovu nesvesnog u društvu sa materinskom filijacijom. Međutim, upravo je u tumačenju tog hipotetičkog nesvesnog u matrilinarnom društvu koje se stvara drugačijim represivnim cenzurama i bazira na potpuno drugačijim formama sublimacije, Malinovski pokazao uskoogrudo. Pribegavši simplifikovanim tumačenjima onog neposrednog i očiglednog koje neposredno povezuje označeno i označavajuće, on se čak i eksplicitno ogradio od pokušaja dubljih analiza, dajući prioritet govoru samih činjenica, a zapostavljajući mogućnost naučnog razjašnjenja latentnih sadržaja razmatranih oblika kulture.

Prodorom koji je načinio u razumevanje magije mita, jezika i rituala Malinovski je postao osnivač moderne antropologije prema čijem delu su dosad izricine vrlo oprečne ocene. U tom smislu je on, kako ističe Žak Lombar, za savremenike pomalo sličan ocu totemskog klana o kome je govorio Freud, kome se njegovi naslednici uvek dive, pa čak i u trenutku kada ga ubijaju.

